

ანა ქირია

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი,
საქართველო

თვითერთის პროკლესეული გაგებისათვის

საკვანძო სიტყვები: პროკლე; თვითერთი; ექსკლუზიური ერთი; გამოუთქმელი მიზეზი; ტრიადული სქემა.

ნეოპლატონური მეტაფიზიკური სისტემის ამოსავალი საწყისი არის ერთი (τὸ ἕν). მაშინ, როდესაც ყოველი არსებული შედეგისთვის სხვასთან კავშირს საჭიროებს და, საბოლოო ჯამში, გაერთიანებული სიმრავლის სახით ყალიბდება, უმაღლესი ერთი უკვე ყველანაირ სხვაობას გამორიცხავს; იგი შეუდგენილი და უთვითკმარესია. შესაბამისად, მას არ სჭირდება გაერთიანება და თავისთავად ერთად (αὐτὸ τὸ ἕν), თვითერთად (αὐτοῦν)¹

¹ αὐτοῦν-ის ცნება პროკლესთან განსაკუთრებით ხშირად გამოიყენება. პეტრიწი მას „თვითერთად“ თარგმნის. შდრ. პრ. კავშ. პეტრ. 64, 42. 21-27; 5, 7. 15-16; 5, 6. 23; 42, 5.16-17; 2, 4. 4-9; 4, 5. 14. (ვიმოწმებთ ძველქართულ-ძველბერძნული ფილოსოფიურ-თეოლოგიური ტერმინოლოგიის დოკუმენტირებული ლექსიკონის მიხედვით). αὐτοῦν ასევე გვხვდება პლოტინთან (Plot. V 3, 12, 51; VI 2, 5, 8), დამასკიოსთან (Dam. Pr. I, 273, 16; I, 274, 1; in Prm. II, 120, 17; II, 192, 28; II, 274, 12).

წარმოდგება. დიალოგ „პარმენიდეს“ პირველი ჰიპოთეზა² აჩვენებს, რომ თავისთავად ერთს არ მიეყენება არანაირი კატეგორია.³ იგი სიმრავლესთან შეურევნელი, უმიმართებო, არსებობისგან განყენებული, ტრანსცენდენტური და შეუძენებელია. აღნიშნული ნეგატიური მახასიათებლების მიუხედავად, ნეოპლატონურ მეტაფიზიკურ სისტემაში ერთი უაღრესად პოზიტიური ფუნქციებით არის „დატვირთული“ და არსებულთა მთელი სიმრავლის წარმოებაზე ეკისრება პასუხისმგებლობა. იგი ყველაფრის პირველმიზეზად, წყაროდ და უმაღლეს მიზნად მიიჩნევა. საკითხავია, რაგვარი მნიშვნელობით უნდა გაიაზრებოდეს ერთის ნეგატიური და პოზიტიური მახასიათებლები. როგორ ხდება მათი ერთმანეთთან მორიგება? ამ კითხვებზე პასუხები, თავის მხრივ, თვითერთის კონცეფციას განსაზღვრავს.

ერთის განსაზღვრებაში მოყვანილი ნეგატიური მახასიათებლები, უმთავრესად, ორი – აბსოლუტური, სხვაგვარად, რადიკალური და შეფარდებითი – მნიშვნელობით შეიძლება გაიაზრებოდეს. პირველ შემთხვევაში ერთი სიმრავლეს ყველანაირად გამორიცხავს და ექსკლუზიურ, წმინდა ერთად ვლინდება. ექსკლუზიური ერთი არსებობის სფეროსგან სავსებით განყენებულია. ის აბსოლუტურად უმიმართებო, ტრანსცენდენტური, შეუძენებელი და გამოუთქმელია. ბუნებრივია, შეუძლებელია, ამგვარი ერთი ყველაფერს საკუთრივი მნიშვნელობით აწარმოებდეს და ყველაფრის ნამდვილ მიზეზს წარმოადგენდეს. ამდე-

² Pl. *Prm.* 137 c4 –142 a1. „პარმენიდეს“ პირველი ჰიპოთეზის დაწვრილებითი ანალიზისთვის იხ. Halfwassen 2006, 265–406; Wyller 2007, 77–105.

³ „პარმენიდეს“ პირველ ჰიპოთეზაში განვითარებულმა თეორიამ არსებობის მიღმური ერთის ნეოპლატონური გაგების ჩამოყალიბება განსაზღვრა. შდრ. Dodds 1928, 129–142. ზოგადად, „პარმენიდეს“ ინტერპრეტაციისა და რეცეფციის თაობაზე იხ. Turner and Corrigan, 2010.

ნად, მისთვის მიყენებული ისეთი პოზიტიური ფუნქციები, როგორებიცაა მიზეზობრიობა და მწარმოებლობა, არასაკუთრივი მნიშვნელობისაა და თავისთავად ერთის ბუნებას ვერანაირად გამოთქვამს. არასაკუთრივ მიზეზზე არ ვრცელდება მიზეზ-შედეგობრივი მიმართებები. ისინი მხოლოდ წარმოებულთა სფეროს ეხებიან და მასში მოქმედ კანონზომიერებებს ასახავენ. შესაბამისად, არასაკუთრივი, არანამდვილი მიზეზი მხოლოდ მეორეულთა ხედვის პოზიციის მიხედვით ერთვის ტოტალობის კონტექსტში, თავისთავადობაში კი ყველანაირი კოორდინირებისადმი მიღმური რჩება. აქედან გამომდინარე, არასაკუთრივი მნიშვნელობით გაგებული პოზიტიური მახასიათებლები წინააღმდეგობაში არ მოდის ერთის ექსკლუზიურ ერთობასა და მასთან „გადაბმულ“ აბსოლუტურ ტრანსცენდენტობა-გამოუთქმელობასთან. თუმცა, ყველაზე დიდი პრობლემა იმაში მდგომარეობს, რომ ექსკლუზიური ერთის სახით ტოტალობა იღებს ისეთ პირველსაწყისს, მიზეზსა და წყაროს, რომელიც, ფაქტობრივად, *per se* ყველაფერში „გაწევრიანების“ და ყველაფრისადმი ნამდვილად პოზიტიური „სამსახურის გაწევის“ ნაცვლად, ტოტალობას აბსოლუტურ გამოუთქმელობაში „ემალება“ და მას საკუთარი წარმოების მექანიზმის ბოლომდე გაგებისა და ახსნის საშუალებას არ აძლევს. ამ დროს, თავის მხრივ, ორნაირი არჩევანი იკვეთება: წმინდა ერთის *per se* რადიკალური ტრანსცენდენტობისა და გამოუთქმელობის მიუხედავად, ანგარიში ეწევა ტოტალობის „ინტერესებს“ და *ex effectibus* აქტიურად მიმდინარეობს ერთის წარმომარსებელი ქმედითობის კვლევა, შედეგად, გამოუთქმელობა მიზეზობრიობასთან კომბინირებით იზღუდება; აბსოლუტური ტრანსცენდენტობისა და გამოუთქმელობის მომენტი იმდენად უკიდურესი ფორმითაა აქცენტირებული, რომ

„ერთის“ სახელწოდებაც კი უარიყოფა და ყველაფერთან მიმართებით „გამოუთქმელის“ პოზიტიური როლის ფართოდ გაშლა საერთოდ აღარ ან ვეღარ ხდება. მსგავს რთულ მდგომარეობათაგან გამოსავალი, წესით, ერთისთვის მისადაგებული პოზიტიური ფუნქციების საკუთრივი მნიშვნელობით განმარტებამ უნდა შექმნას. ასეთ დროს ყველაფრის საკუთრივ მიზეზად გააზრებული ერთი შედეგებს წინდაწინ მოიცავს თავის თავში და ბუნებრივად აწარმოებს ყველაფერს. წარმოებულებთან ორგანული კავშირის გამო კი ის თავისთავადობაში გარკვეულწილად შემეცნებასა და გამოთქმასაც ექვემდებარება. შედეგად, ერთის განსაზღვრებაში მოყვანილი ნეგატიური მახასიათებლები აბსოლუტურ ხასიათს კარგავს. უზენაესი ერთი ყველაფერს კი არ გამოორიცხავს, არამედ განურჩეველი და ერთეობრივი ფორმით იტყვევს მას. შესაბამისად, ერთი ყველაფერს სრულიად ემთხვევა და ერთ-ყველაფრად (*ἐν πάντα*) ვლინდება. ასეთი ერთი არის არა ექსკლუზიური, არამედ ინკლუზიური⁴. ცხადია, ინკლუზიურად გაგებული თავისთავადი ერთი ვერ იქნება აბსოლუტურად უმიმართებო, ტრანსცენდენტური და გამოუთქმელი. თუმცა, ამჯერად უდიდესი პრობლემა იმაში მდგომარეობს, რომ, ყველაფრის საწყისისა და მიზეზის ფუნქციათა საკუთრივი, ნამდვილი გაგებით შესრულების გამო, თავისთავადი ერთი *per se* ყველაფ-

⁴ „ექსკლუზიური“ და „ინკლუზიური ერთის“ სახელწოდებათა გამოყენებისას ვეყრდნობით ჯონ ბასენიჩს, რომელიც ერთმანეთისგან მიჯნავს თავისთავადი ერთის ექსკლუზიურ, წმინდა და ინკლუზიურ, განუსაზღვრელ ტიპებს: *exclusive or pure unity and inclusive unity or unity of indistinction*. ექსკლუზიური ერთი სიმრავლისგან სრულიად თავისუფალია, მაშინ როდესაც ინკლუზიური ერთი განუსაზღვრელი, განურჩეველი სახით შეიცავს მას. Bussanich 1996, 43.

რის ფარგლებშია ჩართული, ყველაფრის ნაწილი ხდება და მთელი ტოტალობის ასახსნელად უკვე აღარ გამოდგება.⁵

თავისთავადი ერთის გაგების საკითხი მისი არსებობის დასაწყისიდანვე პრობლემური იყო ნეოპლატონიზმისთვის, რაც პლოტინის ჰენოლოგიური თეორიის ანალიზითაც დასტურდება.⁶ ნეოპლატონიზმის ფუძემდებელი ცდილობს, ერთი რადიკალურად განაყენოს სიმრავლისგან⁷ და ტოტალობისგან⁸, *per se* მისი აფირმაციული წვდომის შესაძლებლობები გამორიცხოს⁹ და, საბოლოოდ, მის აბსოლუტურ ტრანსცენდენტობასა¹⁰ და ჭეშმარიტ გამოუთქმელობას¹¹ გაუსვას ხაზი. მეორე მხრივ, ეს

⁵ შდრ. Dam. *Pr.* პირველი აპორია.

⁶ საინტერესოა, რომ უზენაესი ერთის შესახებ პლოტინის თეორია გარკვეულ მეცნიერთა მხრიდან კარდინალურად განსხვავებულად განიმარტება. მაგალითად მოვიყვანოთ ნეოპლატონური ფილოსოფიის და, კონკრეტულად, პლოტინის ჰენოლოგიური სწავლების ორ ცნობილ გერმანელ მკვლევარს – ვერნერ ბაიერვალტესსა და იენს ჰალფვასენს. თავის ფუნდამენტურ შრომაში *Aufstieg zum Einen* ჰალფვასენი, ფაქტობრივად, პლოტინის ერთის ექსკლუზიურობისა და აბსოლუტური ტრანსცენდენტობის იდეას ატარებს და მკაცრად ეწინააღმდეგება პლოტინის ერთში ყველაფრის ჩართულობას (Halfwassen 2006, 105-106), მაშინ როდესაც ბაიერვალტესი, პირიქით, ნეოპლატონიზმის ფუძემდებლის ერთის ერთ-ყველაფრობას იზიარებს და სწორედ ამ პერსპექტივიდან განმარტავს უზენაეს ერთთან დაკავშირებით პლოტინის მთელ მოძღვრებას. შდრ. Halfwassen 2006, 81-97; Beierwaltes 1985, 38-73.

⁷ Plot. V 3, 16, 12-13; V 4, 1, 5-15; V 6, 3, 1-22; VI 9, 2, 18-19 (შდრ. Pl. *Prm.* 137 c4-5).

⁸ Plot. V 4, 2, 38-42; VI 9, 2, 44-47. 3, 39-40; V 1, 7, 18-22; III 8, 9, 39-54; V 5, 13, 20-21; V 3, 11, 16-25. პლოტინის ერთის ტოტალობისგან რადიკალურ განყენებულობასთან დაკავშირებით იხ. Halfwassen 2006, 81-97.

⁹ Plot. V 5, 6, 24-30.

¹⁰ Plot. V 4, 2, 38-42; VI 9, 2, 44-47. 3, 39-40; V 1, 7, 18-22; III 8, 9, 39-54; V 5, 13, 20-21; V 3, 11, 16-25. შდრ. Halfwassen 2006, 105.

¹¹ Plot. V 3, 13, 1: ἄριον ἢ ἀληθινόν. ზოგადად, ერთის გამოუთქმელობისთვის იხ. Plot. V 3, 13, 1; V 5, 6, 24-26; V 3, 13, 1-5; V 3, 14, 1-8; V 4, 1, 8-9; V 5, 6, 11-13; II 9, 1, 5-7; VI 7, 38, 1-9; VI 8, 8, 3-8; VI 9, 4, 11-13 და ა.შ.

სავსებით არა-მრავალი ერთი პლოტინთან ყველაფრის პირველ-მიზეზად და წყაროდ არის აღიარებული და არსებულთა მთელი სიმრავლის წარმოებაზე ეკისრება პასუხისმგებლობა. მიზეზიდან შედეგზე გადასვლის აუცილებლობის დასაბუთება კი, ლოგიკურია, მიზეზისა და შედეგის ერთმანეთისადმი ორმხრივ ორგანულ მიმართებებში ჩაყენებასა და შედეგის მიზეზში რადიკალური ფორმით ჩართვას მოითხოვს. პლოტინი მითითებულ საჭიროებას ითვალისწინებს, როდესაც თავის უმაღლეს საწყისს – ერთს – ყველაფრის განურჩეველი სახით წინასწარ ფლობას მიაწერს¹² და *per se* უზენაესის ბუნებისა და მწარმოებელი ქმედითობის ახსნას წარმოებულთა სფეროდან აღებული ანალოგიებით ცდილობს¹³. ეს კი აშკარა წინააღმდეგობაში მოდის ერთის ექსკლუზიურ ერთობასთან, აბსოლუტურ ტრანსცენდენტობასა და გამოუთქმელობასთან. საბოლოო ჯამში, შეიძლება ითქვას, რომ ერთის პლოტინისეული გაგება, გარკვეულწილად, წინააღმდეგობის შემცველია. მისეული თავისთავადი ერთი ექსკლუზიურ ნიშნებსაც ატარებს და ინკლუზიურსაც, აბსოლუტურად ტრანსცენდენტურადაც ვლინდება და უმიზეზობრივს მიზეზადაც¹⁴ განისაზღვრება. შემდგომი ნეოპლატონიკოსები მითითებული სირთულეების გადაჭრას ცდილობდნენ.¹⁵ იამბლიქოსმა პლოტინის ერთის ანტითეატურ ასპექტებს შორის ოპოზიციამ პირველსაწყისის გაორებით მოხსნა.¹⁶ მან პლოტინის ერთის ის-

¹² Plot. V 3, 15, 18-25; V 3, 15, 27-31; V 5, 9, 35-36; V 2, 1, 1-5; V 3, 15, 23-25; VI 5, 1, 25-26; VI 7, 32, 14; VI 8, 21, 24-25; VI 8, 18, 1-3. პლოტინის ერთის ყველაფრობასთან დაკავშირებით ფართოდ იხ. Beierwaltes 1985, 38-73.

¹³ იხ. Plot. V 4 [7] ტრაქტატი.

¹⁴ Plot. VI 8, 18, 38-39: οἷον αἰτιώτατον καὶ ἀληθέστερον αἰτία.

¹⁵ პლოტინისა და გვიანი ნეოპლატონიკოსების მეტაფიზიკურ სწავლებათა ერთმანეთთან შედარებისთვის იხ. Chlup 2012, 21-30.

¹⁶ შდრ. Dillon 2010, 360.

ეთი ურთიერთსაწინააღმდეგო ასპექტები, როგორებიცაა, ერთი მხრივ, აბსოლუტური ტრანსცენდენტობა და გამოუთქმელობა, მეორე მხრივ კი, ყველაფრის ფლობა და საკუთრივი მიზეზობრიობა, ერთმანეთს „დააშორა“ და ორი პირველსაწყისის – გამოუთქმელისა (ἀποιτον) და ერთის – ფორმით წარმოადგინა.¹⁷ იამბლიქოსის გზას დაადგა ათენის ნეოპლატონური სკოლის უკანასკნელი დიადოხოსი დამასკოსიც¹⁸. მის მეტაფიზიკურ სისტემაში ერთი ერთ-ყველაფრად (ἐν πάντα) განისაზღვრა, ნამდვილად ჩაერთო ტოტალობის შემადგენლობაში და სრულყოფილად შეითვისა მიზეზობრიობის ფუნქცია¹⁹, მაშინ როდესაც გამოუთქმელის შემთხვევაში რადიკალური ტრანსცენდენტობა და გამოუთქმელობა იმდენად შეუზღუდავი ფორმით გამოვლინდა, რომ გამოუთქმელის პოზიტიურ ფუნქციებზე საუბარი მინიმუმდე იქნა დაყვანილი²⁰.

ყველაზე დიდ სისტემატიკოსად²¹ აღიარებული ნეოპლატონიკოსი – პროკლე – პლოტინის ერთის ანტიეთეტურ ასპექტებს შორის წინააღმდეგობას, იამბლიქოსისგან განსხვავებით, ხსნის არა პირველსაწყისის გაორებით, არამედ პლოტინისეული ერთის ინკლუზიური ასპექტებისგან განწმენდით. ერთის ინკლუზიური ასპექტებისგან განწმენდას კი, თავის მხრივ, თვითერთის საკუთრივი მიზეზობრიობის მოშლა და per se მისი აბსოლუტური ტრანსცენდენტობისა და გამოუთქმელობის აღდგენა მოჰყვება. ამიტომაც პროკლეს აღარ სჭირდება თვითერთის მიღ-

¹⁷ Dam. *Pr.* I, 86, 3-10; I, 103, 7-10.

¹⁸ დამასკოსის ფილოსოფიის შესახებ იხ. Van Riel 2010, 667–696.

¹⁹ დამასკოსთან უმაღლესი ერთი განისაზღვრება ყველანაირი თვალსაზრისით მიზეზად (πάντας αἰτιον). Dam. *Pr.* I, 5, 8.

²⁰ Dam. *Pr.* I, 6, 27 – I, 7, 2; Ibid. I, 17, 24 – I, 18, 4.

²¹ პროკლეს ფილოსოფიაში სისტემურობის მომენტთან დაკავშირებით იხ. Beierwaltes 2007, 65–84; Martijn and Gerson 2017, 45–73.

მური ახალი საწყისის დაშვება. პროკლეს წმინდა ერთი თავის-თავადობაში ისეთივე აბსოლუტურად ტრანსცენდენტური და გამოუთქმელია, როგორც იამბლიქოსისა და დამასკიოსის გამოუთქმელი. თუმცა, სირიელი ნეოპლატონიკოსების გამოუთქმელთან შედარებით, პროკლეს ექსკლუზიური თვითერთის აბსოლუტური გამოუთქმელობა და ტრანსცენდენტობა რამდენადმე შეზღუდულია. მაშინ როდესაც დამასკიოსი და იამბლიქოსი გამოუთქმელთან მიდგომისას ეყრდნობიან, ასე ვთქვათ, ერთელემენტთან სტრუქტურას – აბსოლუტური ტრანსცენდენტობა-გამოუთქმელობა, პროკლე უკვე თავის ექსკლუზიურ თვითერთთან მიდგომისას ამოდის ორელემენტის სტრუქტურისა და – აბსოლუტური ტრანსცენდენტობა-გამოუთქმელობა (*per se*) + მიზეზობრიობა (*ex effectibus*), რაც, საბოლოო ჯამში, რადიკალურად ტრანსცენდენტურ, გამოუთქმელ მიზეზობრიობას იძლევა.

თავდაპირველად დავრწმუნდეთ, რომ პროკლეს თვითერთი სიმრავლეს ყველანაირად გამორიცხავს, ანუ ექსკლუზიურია. „პარმენიდეზე“ კომენტარის რამდენიმე პასაჟი სპეციალურად ეძღვნება თავისთავად ერთში ყველაფრის ან სიმრავლის მოაზრების მცდელობათა კრიტიკას. ქვემოთ შესაბამისი ორი მონაკვეთი განიხილება:

1. *in Prm.* VI, 1107, 9–1108, 30-ში პროკლე იტყობინება ვილაც პლატონიკოსების²² შესახებ, რომელნიც ამტკიცებდნენ, რომ ყველაფრის მიზეზად ყოფნის გამო ერთი თავის თავში შეუმეცნებლად (ἤμῖν ἄγνώστως) და უერთებრივესი წესით (τὸν ἐνικάρτατον

²² დილონის ვარაუდით, აქ პროკლე იამბლიქოსს უნდა გულისხმობდეს (Proclus 1987, 452), დ'ანკონა კოსტა კი თვლის, რომ პროკლეს პლოტინი უნდა ჰყავდეს მხედველობაში (D'Ancona Costa 1996, 376-377).

τρίπων) შეიცავდა ყველაფრის მიზეზებს. მისახვედრია, რომ აქ ინკლუზიური ერთის კონცეფციაზეა საუბარი. სწორედ თავისთავადი ერთის ინკლუზიურად გაგების შემთხვევაში იქმნება შესაძლებლობა: ა) ერთი ყველაფრის საკუთრივ მიზეზად აღიქმებოდეს და, შესაბამისად, მისგან წარმოებულ რეალობასთან ნამდვილ მიზეზ-შედეგობრივ მიმართებაში დგებოდეს; ბ) საკუთრივი მიზეზობრიობიდან გამომდინარე, ყველაფრის მიზეზთა არსებობა ერთში იყოს დაშვებული, ე.ი. ერთი მაქსიმალურად „იტვირთებოდეს“ მიზეზობრიობით; გ) თავისთავადი ერთის ზეარსებულობის, სიმარტივისა და შეუმცნებადობის შესაბამისად, ერთში ყველაფერი არსებულთა სფეროსგან განსხვავებული წესით – არადიფერენცირებულად, ერთებრივად და შეუმცნებადად ჩაირთოს. პროკლე კატეგორიულად ეწინააღმდეგება თვითერთის ინკლუზიურობის მხარდამჭერ პოზიციას და რამდენიმე არგუმენტს მოუხმობს მასთან დასაპირისპირებლად: ა) ერთში ყველაფრის მიზეზთა ჩართვის შემთხვევაში ერთი მთელად იქცევა და სიწმინდეს კარგავს. პროკლე იმოწმებს „პარმენიდეს“ პირველ ჰიპოთეზას და საგანგებოდ მიუთითებს, რომ დიალოგში პლატონმა ნათლად აჩვენა თავისთავადი ერთის მთელად ყოფნის შეუძლებლობა²³; ბ) ერთში არსებულთა მიზეზების მოაზრება არსებულთა გაორმაგებას (διπλασιασταντες τὰ ὄντα) ნიშნავს; არსებულთა გაორმაგება კი აუცილებლად გამოიწვევს ახალ-ახალი საწყისების საჭიროებას. ამრიგად, უზენაესი ერთის დონეზე არსებულთა „პროეცირება“, რეალურად, არსებულთა ახსნის საშუალებას არ იძლევა. სწორედ ამიტომ წამოიჭრება ახალი საწყისის თუ საწყისების საჭიროება. ამასვე ადასტურებს იამბლიქოსისა და დამასკიოსის მა-

²³ Pl. *Prm.* 137 c9-d3.

გალითი, რომლებმაც ყველაფრის საკუთრივ მიზეზად გააზრებული ერთი-ყველაფრის მიღმა ყველაფრისგან სავსებით განყენებული ახალი საწყისი – გამოუთქმელი – დაუშვეს.

2. *in Prm.* VI, 1114, 4-15 მონაკვეთი კიდევ უფრო მკაფიოდ ამტკიცებს, რომ პროკლესთვის უზენაესი ერთი არანაირი ფორმით, მათ შორის არც განუწვალეზლად²⁴ (ὁὐκ διήρημένως), არ შეიცავს ყველაფერს. ერთში ყველაფრის ნებისმიერი სახით ჩართვა ერთის გამრავლებას ნიშნავს. დიადოხოსის აზრით, ფარული და განუცალკევებელი სიმრავლე (κρυφίως καὶ ἀδιαίρετον πληθίως) მეორეულთა წყობას შეესაბამება და ყველანაირი სიმრავლისგან წმინდა (παντὸς καθαρῆσιντι πληθίως) ერთში ადგილი არ აქვს.²⁵ პირველი ერთის მრავლად გარდაქმნა²⁶ მრავლის ახსნის საშუალებას ვერ იძლევა. ამიტომ, პროკლე, თავისი მითითების თანახმად, „პარმენიდეს“ გზას მისდევს და თავისთავადობაში განხილულ ერთთან მიმართებით მხოლოდ აპოფატკური განსაზღვრებებით შემოიფარგლება.²⁷ მისთვის ერთი მხოლოდ და მხოლოდ ერთია და წინ უსწრებს ყოველნაირ განყოფასა და სიმრავლეს.²⁸

ექსკლუზიური, წმინდა ერთი თავისთავად ყველანაირ მრავლობითობას გამორიცხავს. ის არანაირი ფორმით არ შეიცავს ყველაფერს და, ლოგიკურია, *per se* სრულიად ტრანსცენდენტუ-

²⁴ „განუწვალეზელი“ და „განუწვალეზლობა“ სახელწოდებათა გამოყენებისთვის შდრ. პრ. კავშ. პეტრ. თ. 86; 124; 208.

²⁵ Procl. *in Prm.* VI, 1114, 9-10.

²⁶ Procl. *in Prm.* VI, 1114, 8: *πάντι πληθύνοντα τὸ πρῶτον.*

²⁷ Procl. *in Prm.* VI, 1108, 20-21: *κάλιον ὄν, ὡσπερ ὁ Πλάτων πεποίηκεν, ἐπὶ τῶν ἀποφάσεων ἴστασθαι, καὶ διὰ τούτων ἐνδείκυσθαι τὴν ἐξήρημένην τοῦ ἐνὸς ὑπερβίολην.*

²⁸ Procl. *in Prm.* VI, 1114, 14-15: *τὸ δὲ ἐν πρὸ πάσης ἐστὶ διαίρέσεως καὶ πρὸ παντὸς πληθίους, ... μόνως ἐν ὑπάρχον.*

რი და გამოუთქმელია. ცხადია, თავისთავადობაში ის შეუძლებელია ყველაფერთან მიმართებას ამყარებდეს და ყველაფრის საკუთრივი პირველმიზეზი იყოს. თუმცა, ეს პროკლეს ხელს არ უშლის, აბსოლუტურად ტრანსცენდენტურ, თავისთავად უკიდურესად ნეგატიურ წმინდა ერთს წარმოებულლებთან მიმართებაში აყენებდეს და მის პოზიტიურ მიზეზობრივ ქმედითობას *ex effectibus* არასაკუთრივი მნიშვნელობით წარმოაჩენდეს. შესაბამისად, პროკლესთვის თვითერთი აბსოლუტურად ტრანსცენდენტური კია, მაგრამ ეს აბსოლუტური ტრანსცენდენტობა ისეთი შეუზღუდავი არ არის, ყველაფრის „ინტერესების“ უფლებელყოფას რომ იწვევდეს.

პროკლეს მიდგომა მეტად რთული და, ერთგვარად, სარისკოა. ის ცდილობს, თვითერთი თან ყველაფრის მიზეზად წარმოადგინოს და თან მისი აბსოლუტური სიმარტივე, ტრანსცენდენტობა და გამოუთქმელობა ხელშეუხებელი დატოვოს. ქვემოთ განვიხილავთ რამდენიმე შემთხვევას:

1. პროკლეს მიხედვით, თვითერთიდან, როგორც ყველაფრის უზენაესი მიზეზიდან, ყველაფერი გამოდის და ყველაფერი მასვე უბრუნდება.²⁹ მეორე მხრივ, ერთის ექსკლუზიური ერთობისა და აბსოლუტური ტრანსცენდენტობის შენარჩუნების მიზნით, პროკლე *per se* ერთის მიმართ პროოდოსისა და ეპისტროფეს მიყენების შესაძლებლობას სრულიად უარყოფს. *Theol. Plat.* II 5, 39, 25-26-სა და II 6, 43, 10-11-ში ერთიდან მიზეზოვანთა გამოსვლისა და დაბრუნების პროცესის გარჩევის პარალელურად, ის საგანგებოდ მიუთითებს, რომ ერთი შემდგომებთან არანაირ კავშირსა (σχῆσις) და ურთიერთობას (κοινωνία) არ უშვებს და ყო-

²⁹ μονή-πρῶτον-ἐπιτεροφή ტრიადასთან დაკავშირებით იხ. Procl. *Inst. prop.* 25-39.

ველი მშობელი გამოსვლისა და დამბრუნებელი ძალისგან სრულეებით განყენებულია.³⁰

2. თვითერთი, როგორც სიმრავლის პირველმიზეზი, წარმოებული სიმრავლის მიმართ განსხვავებულიცაა და მსგავსიც. ის უმარტივესი და უთვითკმარესია, მაშინ როდესაც სიმრავლე შედგენილია და ავტარკიულობით თვითერთს დიდად ჩამოუვარდება. შესაბამისად, თვითერთთან მიმართებით, სიმრავლე დაქვეითებად (σφεσις) გაიაზრება.³¹ მეორე მხრივ, აუცილებელია, თვითერთისგან წარმოებული კვლავ ერთი იყოს. მსგავსების გარეშე ვერანაირი მიზეზ-შედეგობრივი კავშირი ვერ შედგება და მიზეზოვანი ვერ წარმოარსდება.³² ამიტომ, თვითერთიდან გამოსვლის კვალად, ყოველი სიმრავლე ერთს უბრუნდება და მსგავსების გზით ერთად იქცევა. მეორეული არა მხოლოდ ქვეითდება თვითერთთან მიმართებით, არამედ მსგავსების გამო ესწრაფვის (ἐφεισις) კიდევ უმაღლეს მიზეზს. თუმცა, ერთი, რომელიც ყველანაირი სიმრავლისგან გათიშულია, სხვაობისა და მსგავსების კატეგორიებს per se აბსოლუტურად უნდა გამოირიცხავდეს.³³ წმინდა ერთი ვერაფრისგან იქნება განსხვავებული და ვერაფერს უბოძებს თავისთან მსგავსებას. პროკლე, რომელიც მაქსიმალურად ცდილობს, ექსკლუზიური ერთის კონცეფციას თანმიმდევრულად მისდიოს, სავსებით ეთანხმება ერთის მიმართ სხვაობისა და მსგავსების კატეგორიათა ძალადაკარგუ-

³⁰ Procl. *Theol. Plat.* II 6, 43, 10-11: τὸ δὲ ἐν ἀπάντων ὁμοῦ τελῆως ἐξήρηται καὶ τῶν γονίμων προῶδων καὶ τῶν ἐπιστρεπτικῶν δυνάμεων.

³¹ Procl. *Inst.* prop. 97.

³² Procl. *Inst.* prop. 29: ... καὶ οἷον ἐκεῖνο πρῶτως, τοιοῦτον ἐκφαίνει τὸ μετ' αὐτὸ δευτέρως, δὲ ὁμοιότητος ἔχει τὴν ὑπόστασιν. პრ. კავშ. პეტრ. 29, 10-11: „და ვითარ არს იგი პირველ, ესსახეცა წარმოაჩენს შემდგომსა, ვინაჲ მსგავსებისა მიერ აქუს მას მდგომარეობა“.

³³ Pl. *Prm.* 139 b4-140 b5.

ლად გამოცხადებას. *in Prm.* VII, 1184, 10-20-ში³⁴ ნათქვამია, რომ ერთი განყენებულ აღმატებულებას სხვაობის კი არა, გამოუთქმელი უპირატესობის გამო ფლობს. სხვაობა დაარღვევდა ერთის აბსოლუტურ ერთ-ობასა და ტრანსცენდენტობას. ამიტომ, ყველაფრის მიზეზად აღიარებული ექსკლუზიური ერთისთვის აუცილებელი სხვაობა გამოუთქმელად ფასდება. ანალოგიურადვე, ერთის მსგავსებაც მსგავსების ეიდოსზე კი არაა დაფუძნებული, არამედ გამოუთქმელი და აუხსნელია.³⁵

3. პროკლე წმინდა ერთს ყველაფრის პირველმიზეზად სახავს და „ერთისა“ და „სიკეთის“ სახელებით მოიხსენიებს. „ერთის“ სახელწოდება „პირველს“ მამობრივ მიზეზად, „სიკეთე“ კი მიზნობრივ მიზეზად³⁶ განსაზღვრავს. თუმცა, თუ ერთი ყველანაირი სიმრავლისგან განყენებულია, მაშინ გამორიცხულია, თავისთავადობაში იგი „ერთად“ და „სიკეთედ“ სახელიდებოდეს. წმინდა ერთს სახელი არ აქვს³⁷ და ერთიც კი არაა.³⁸ პროკლეს აზრით, რასაც არ უნდა ვამტკიცებდეთ ერთის შესახებ, თავად ერთს ვერაფრით გამოვთქვამთ. ერთის მიზეზობრიობის შესახებ მსჯელობა არ ნიშნავს ერთის გამოთქმასა და აზრით მის წვდომას.³⁹ ამიტომაც, „ერთი“ და „სიკეთე“ უნდა გაიაზრებოდეს ფუნქციონალურ სახელებად, რომლებიც, უმთავრესად, ჩვენს

³⁴ Procl. *in Prm.* VII, 1191, 1-10.

³⁵ Procl. *in Prm.* VII, 1199, 25 – 1200, 10.

³⁶ Procl. *Theol. Plat.* II 9, 58, 25-27: εἰ δέ, ὡσπερ τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ ἔν, οὕτω καὶ τὸ αἴτιον, καὶ τελικὸν ἢ πατρικὸν ἀπὸ τῶν πρώτων αὐτοῦ μετεχόντων ἐπ’ αὐτὸ μεταφέρειν ἐπιχειροῦμεν.

³⁷ Pl. *Prm.* 142 a1.

³⁸ Pl. *Prm.* 141 e8.

³⁹ Procl. *Theol. Plat.* II 8, 55, 26-27: ὃν γὰρ ἐστὶν αἰτία λέγοντες, ὃ τι ποτὲ ἐστὶν εἰπεῖν ἢ διὰ νοήσεως λαβεῖν ἀδυνατοῦμεν.

კონცეპტებს გამოხატავენ და არა იმ რეალობას, რომელსაც მიეყენებიან.⁴⁰

4. როგორც უკვე არაერთხელ ითქვა, პროკლე თვითერთს ყველაფრის პირველმიზეზად წარმოაჩენს. თუმცა, ექსკლუზიური ერთი, გამორიცხულია, წარმოებულებთან ნამდვილ მიზეზ-შედეგობრივ მიმართებებში იდგეს. ამიტომ, პროკლე მკაფიოდ უსვამს ხაზს ერთის მიზეზობრიობის რადიკალურ ტრანსცენდენტობასა და გამოუთქმელობას. იგი თვითერთს „მიზეზის მიღმურს“⁴¹, „წინარემიზეზს“⁴², „ზემიზეზს“⁴³ და „არამიზეზოვნად მიზეზს“ უწოდებს.⁴⁴ საბოლოო ჯამში კი, ერთის მიზეზობრიობა გამოუთქმელად გაიაზრება. პროკლე თვითერთს სისტემატურად მოიხსენიებს „გამოუთქმელ მიზეზად“ (ἀρρητος αἰτία).⁴⁵ აშკარაა, რომ, იამბლიქოსისა და დამასკოსისგან გან-

⁴⁰ Trouillard 1972, 86-87.

⁴¹ Procl. *Theol. Plat.* III 8, 31, 17: ἐπέκεινα αἰτίας.

⁴² Procl. *Theol. Plat.* II 9, 59, 24; Procl. *in Prm.* VII, 1210, 11: προαίτιος.

⁴³ Procl. *in Prm.* IV, 962, 18: υπεραίτιος.

⁴⁴ Procl. *Theol. Plat.* II 9, 58, 24: ἀταίτως αἴτιον.

⁴⁵ „კლათონური თეოლოგიის“ მესამე წიგნის პირველ და მეშვიდე თავებში, რომლებიც მთლიანად თვითერთის ფორმულების სახით ჩამოყალიბებულ განსაზღვრებათაგან შედგება და „პირველის“ ოპტიმალურ დახასიათებას წარმოადგენს, პროკლე სისტემატურად იყენებს „მიზეზისა“ (αἰτία) და „გამოუთქმელის“ (ἀρρητος) ცნებებს ერთმანეთთან კომბინაციაში. შდრ. Procl. *Theol. Plat.* III 1, 5, 17-18: τὴν ἀμέθεκτον ταύτην καὶ ἀρρητον καὶ ὧς ἀληθῶς ὑπερούσιον αἰτίαν; Procl. *Theol. Plat.* III 7, 29, 10-16: ἀπάντων δὴ τῶν ὄντων καὶ αὐτῶν τῶν τὰ ὄντα παραγόντων θεῶν μία καὶ ἐξήρημένη καὶ ἀμέθεκτος αἰτία προσφέρσθηκεν, ἀρρητος μὲν παντὶ λόγῳ καὶ ἄφραστος, ἄγνωστος δὲ πάσῃ γῶσσει καὶ ἀληπιος, πάντα μὲν ἀφ' ἑαυτῆς ἐκφαίνουσα, πάντων δὲ ἀρρητως προσιπάρχουσα, καὶ πάντα μὲν πρὸς ἑαυτὴν ἐπιστρέφουσα, πάντων δὲ οὐσα τέλος τὸ ἄριστον; Procl. *Theol. Plat.* III 7, 29, 24: τὴν ἐξήρημένην τοῦ ἐνός ... καὶ ἀρρητον ὑπαρξίν αἰτίαν τῶν ὄλων οὐσαν. ასეთი მაგალითები დიადოხოსთან სხვაგანაც არა ერთგვის გვხვდება (Procl. *Theol. Plat.* I 7, 31, 28; II 4, 36, 22; II 6, 40, 3; II 10, 63, 6; III 19, 66, 4; III 22, 81, 1; Procl. *in Ti.* I, 385, 2 და ა.შ.), რაც კიდევ ერთხელ ადასტურებს, რომ პროკლე უზუნაესი წმინდა ერთის „დონეზე“ მიზეზობრიობასა და გამოუთ-

სხვაგვებით, პროკლესთვის ყველაფრის უპირველესი საწყისის აბსოლუტურ ყოვლისმიდმურობასა და გამოუთქმელობაზე კონცენტრირების გარდა, ძალიან მნიშვნელოვანია, ყველაფრის პოზიციიდან, ამ საწყისის მწარმოებლობისა და კეთილისმყოფელი როლის წარმოჩენა. ამიტომაც, ხდება მასთან არა მხოლოდ რადიკალური ტრანსცენდენტობისა და გამოუთქმელობის, არამედ კომბინირებულად აღებული რადიკალურად ტრანსცენდენტური და გამოუთქმელი მიზეზობრიობის აქცენტირება.

მაშასადამე, პროკლე, ერთი მხრივ, *ex effectibus*, თავისი წმინდა, სრულიად ტრანსცენდენტური ერთის მიზეზობრიობას ამტკიცებს, ხოლო, მეორე მხრივ, თვითერთის აბსოლუტური ტრანსცენდენტობისა და გამოუთქმელობის შენარჩუნების მიზნით, *per se* მიზეზობრიობას და მის თანმდევ მომენტებს გამუდმებით უარყოფს და, საბოლოოდ, მათ გამოუთქმელობას აქცენტირებს. იამბლიქოსთან და, უმთავრესად, დამასკიოსთან მაქსიმალური დატვირთვა უპირველესი საწყისის აბსოლუტური ტრანსცენდენტობისა და გამოუთქმელობის დემონსტრირებას ენიჭება. ამიტომაც, უპირველესი აბსოლუტურად ტრანსცენდენტური საწყისისთვის საწყისისა და მიზეზის სტატუსთა ნამდვილი მნიშვნელობით მიყენების შეუძლებლობა მომენტალურად განაპირობებს ამ „საწყისის“ მიზეზობრიობის, მწარმოებლობის და ტოტალობასთან მიმართებით სხვა პოზიტიური ფუნქციების ფსევდო-დ გამოცხადებასა და უგულებელყოფას. შესაბამისად, ამ საწყისის ბუნებაზე მინიშნება ხდება მხოლოდ „გამოუთქმელის“ სახელის მეშვეობით. პროკლესთვის უკვე ამ-

ქმელობას ყოველთვის კომბინაციაში განიხილავს. მისეული თვითერთი წარმოჩნდება „გამოუთქმელ მიზეზად“ (*ἀπρὸς αἰτία*), „სრულიად შეუძენებელ მიზეზად“ (*Procl. Theol. Plat. III 14, 50, 18: παντελῶς ἀγνωστος αἰτία*).

ოსავალი თავისი აბსოლუტურად ტრანსცენდენტური საწყისის მიზეზობრიობისა და წარმომარსებელი ქმედითობის გამოკვეთა.⁴⁶ ამიტომაც, ექსკლუზიური თვითერთისთვის საკუთრივი გაგებით მიზეზობრიობის მიყენების შეუძლებლობა მიზეზობრიობის „გაუფასურებას“ არ იწვევს. პირიქით, თავისთავადობაში თვითერთის აბსოლუტური გამოუთქმელობისა და შეუმცნებადობის შესაბამისად, მიზეზობრიობაც გამოუთქმელად და სრულიად შეუმცნებლად ფასდება, „პირველის“ ბუნებაზე მითითების ოპტიმალურ ფორმად კი „გამოუთქმელი მიზეზის“ სახელწოდება⁴⁷ წარმოდგება. ამდენად, პროკლე, იამბლიქოსისგან და დამასკიოსისგან განსხვავებით, ექსკლუზიურ ერთად გაგებულ თავის უპირველეს საწყისთან დაკავშირებით მიმართავს აბსოლუტური ტრანსცენდენტობა-გამოუთქმელობისა და მიზეზობრიობის, თვითერთის *per se*, თავისთავად, და *ex effectibus*, ანუ წარმოებულთა პოზიციიდან, „ხედვის“ პერსპექტივათა კომბინირებას⁴⁸. ქვემოთ აღნიშნული კომბინირების „მექანიზმი“ იქნება „გახსნილი“.

⁴⁶ ზემოთქმულის სანიმუშოდ იხ. Procl. *Theol. Plat.* III 7, 29, 10–30, 10 მონაკვეთი, რომელშიც პროკლე „პირველს“ ახასიათებს.

⁴⁷ საყურადღებოა, რომ დამასკიოსი თავის წინამორბედთა შორის პირველ-საწყისისადმი მიდგომის გარჩევას ამბობს, რომ იამბლიქოსმა პირველი გონითსაწვდომი ტრიადის წინ სრულიად გამოუთქმელი და ტრიადისადმი თანუწყობელი საწყისები დაუშვა, იამბლიქოსის შემდგომებმა, ანუ, უმთავრესად, სირიანოსმა და პროკლემ, კი ხსენებული ტრიადის წინ ერთადერთი საწყისი მოიაზრეს, რომელიც დამასკიოსთან გამოუთქმელ მიზეზად (*ἄκροῦς αἰτία*) განისაზღვრება. *Dam. Pr.* I, 86, 3–10.

⁴⁸ პროკლეს მიერ პირველსაწყისის დონეზე გამოუთქმელობისა და მიზეზობრიობის კომბინირების თვალსაზრის ასევე იზიარებს გერდ ვან რიელი. *Van Riel* 2017, 74–80.

თვითერთს პროკლე ტრიადული დიალექტიკის ფარგლებში იაზრებს.⁴⁹ მისთვის ყოფიერების ლოგიკა არსებითად ტრიადულია. ექსკლუზიური თვითერთის მიზეზობრიობისა და გამოუთქმელობის მყარად კომბინირების ამოცანაც ტრიადული სქემების დონეზე გადაწყდება. ამის გასაგებად განვიხილოთ *Procl. Theol. Plat.* II 6, 41, 17–43, 10 მონაკვეთი, სადაც პროკლე უზენაეს ერთთან მიდგომისას სახელმძღვანელოდ სამ ტრიადულ სქემას გამოყოფს. პირველი ტრიადული სქემა წარმოარსებულის მდგომარეობას ასახავს და შემდეგნაირი სახე აქვს: $\mu\sigma\eta\text{-}\pi\rho\acute{\iota}\theta\iota\delta\iota\varsigma\text{-}\xi\pi\iota\sigma\tau\epsilon\iota\phi\eta$.⁵⁰ ყველაფერი ჰგიებს მიზეზში, გამოდის მიზეზიდან და უბრუნდება მას. მეორე სქემა $\mu\sigma\eta\text{-}\pi\rho\acute{\iota}\theta\iota\delta\iota\varsigma\text{-}\xi\pi\iota\sigma\tau\epsilon\iota\phi\eta$ -ს აუცილებელ თანმდევ მომენტებს გამოხატავს: $\xi\nu\alpha\sigma\iota\varsigma\text{-}\nu\phi\epsilon\sigma\iota\varsigma\text{-}\xi\phi\epsilon\sigma\iota\varsigma$. ერთობა წარმოარსებულებს მიზეზის საზღვრების არდამტოვებელ სიმყარესა და აღმატებულებას⁵¹ ანიჭებს, სისუსტე მიზეზიდან გამოსვლას ($\pi\rho\acute{\iota}\theta\iota\delta\iota\varsigma$) განსაზღვრავს, მისწრაფება კი მიზეზთან დაბრუნებას ($\xi\pi\iota\sigma\tau\epsilon\iota\phi\eta$) განასრულებს. მესამე ტრიადული სქემის ფორმირებისთვის წამყვანი უკვე „პირველის“ სახელდება ხდება: $\acute{\alpha}\rho\eta\tau\omicron\nu\text{-}\xi\nu\text{-}\acute{\alpha}\gamma\alpha\theta\acute{\iota}\nu$. აღნიშნული სახელები, თავის

⁴⁹ პროკლეს დიალექტიკაში ტრიადული მეთოდი საბოლოო ლოგიკურ დაფუნდენტებასა და სისტემურ სტრუქტურას აღწევს. ტრიადა პროკლესთან აუცილებლად დიალექტიკურია და, ამავდროულად, ლოგიკურად და ონტოლოგიურადაც ვლინდება. პროკლეს დიალექტიკის თაობაზე იხ. Beierwaltes 1965, 240–382.

⁵⁰ $\mu\sigma\eta\text{-}\pi\rho\acute{\iota}\theta\iota\delta\iota\varsigma\text{-}\xi\pi\iota\sigma\tau\epsilon\iota\phi\eta$ ტრიადა პროკლესთან ყოველი სხვა ტრიადის მამორავებლად მიიჩნევა. სამყაროში მიმდინარე ყოველი პროცესი წრიულია და სამი მომენტისგან შედგება: მიზეზში მდგომობა, გამოსვლა მიზეზიდან და დაბრუნება მიზეზთან. $\mu\sigma\eta\text{-}\pi\rho\acute{\iota}\theta\iota\delta\iota\varsigma\text{-}\xi\pi\iota\sigma\tau\epsilon\iota\phi\eta$ პლოტინთანაც იყო. მას პორფიროსიც ახსენებს (*Porph. Sent.* 13; 30). პროკლე ამ ტრიადას უკვე სისტემურად ამუშავებს. იხ. Schäfer 2006, 340–362.

⁵¹ *Procl. Theol. Plat.* II 6, 41, 24–25: $\mu\acute{\omicron}\nu\mu\omicron\nu \dots \kappa\alpha\iota \acute{\alpha}\nu\epsilon\kappa\phi\omicron\iota\tau\eta\tau\omicron\nu \tau\eta\varsigma \acute{\epsilon}\alpha\sigma\tau\acute{\omega}\nu \alpha\iota\tau\iota\alpha\varsigma \nu\pi\epsilon\rho\omicron\chi\eta\upsilon$.

მხრივ, წინა ორი ტრიადის საფუძველზე აიხსნება და მათი წევრების ზუსტ შესატყვისებად წარმოდგება. „პირველში“ მყარი მდგომობისა და მასთან ერთობის გადმოსაცემად სახელი არ არსებობს. *μωή*-სა და *ξωσϳ*-ის ცოდნით წვდომა ან სიტყვის მეშვეობით უწყება შეუძლებელია.⁵² ისინი გამოუთქმელია. ყველაფრის განურჩეველი და შეუმეცნებელი წესით შემცველი ინკლუზიური ერთისგან განსხვავებით, რომელიც თავისთავადობაში, გარკვეულწილად, შემეცნებასა და გამოთქმას ექვემდებარება და, ამიტომ, ერთ-ყველაფრად განისაზღვრება, ექსკლუზიურ ერთთან წარმოებულთა გამოუთქმელი ერთობა და ერთში მყარი მდგომობა პროკლესთვის (რომელიც უზენაესი ერთის ინკლუზიურად გააზრებას ეწინააღმდეგება) ერთის მიერ ყველაფრის გამოუთქმელ და შეუმეცნებელ ფლობას კი არ ნიშნავს, არამედ მხოლოდ იმას, რომ სიმრავლის სრულიად გამომრიცხავ ერთთან მეორეულთა ერთობა და ერთში სტაბილური გება, ისევე როგორც თავისთავადობაში წმინდა ერთთან მიმართებით ნებისმიერი რამ, ცოდნისთვის სავსებით მიუწვდომელია და არანაირ შესწავლას არ ექვემდებარება. ამდენად, ტრიადული სქემების გამოსავალი წევრების (*μωή-ξωσϳ-ἄρρητον*) სახით საზღვარი ედება ყოველგვარი მეცნიერებისა და ცოდნის სისტემის მოქმედებას. სამაგიეროდ, მეორეულებს ძალუძთ, აღიქვან და ცოდნა შეიქმნან პროოდოსისა და ეპისტროფეს პროცესებზე, მათ თანმდევ *ἄφεσϳ*-სა და *ἔφεσϳ*-თან ერთად. ისინი უკვე გამოთქმას ექვემდებარება. მათ აღსანიშნავად არსებობს ორი სახელიც: სახელი „ერთი“ მიზეზისგან გამოსვლის ხატია (*εἰκᾶν*), ხოლო „სიკეთე“ – დაბრუნებისა. აქვე შეიძლება დაემატოს თვითერთამდე ამალლების ორი მეთოდი: აპოფატიკა და ანალოგია.

⁵² Procl. *Theol. Plat.* II 6, 42, 8: οὕτε διὰ γνῶσεως ἔλθῖν θυσιατὸν οὕτε διὰ λόγου μῆνύειν.

აპოფატიკის მეშვეობით სრულიად ტრანსცენდენტური ერთი-დან ყველაფრის გამოსვლა და წარმოებულ სიმრავლესთან შედარებით პირველმიზეზის აბსოლუტური სიმარტივე ცხადდება;⁵³ ანალოგიის მეთოდით ერთის იმანენტობა და შედეგის თვითკეთილ მიზანთან მსგავსებაა ნათელყოფილი.⁵⁴ თვითერთის მონე და მეორეულთა მასთან ერთობა უკვე სრულიად გამოუთქმელია და არანაირი მეცნიერული მეთოდით შესწავლას არ ექვემდებარება. საბოლოო ჯამში, თვითერთისადმი მიდგომის მეთოდებიც ტრიადულად შეიძლება წარმოდგინდეს: *ἕπερ γινώσεται-ἀπόφασις-ἀναλογία*.

პროოდოსის ახსნის საჭიროება პროკლესთან თვითერთის ინკლუზიურ ტრანსფორმაციას არ იწვევს. მისი მითითების თანახმად, შთამომავლობისგან სრულიად განყენებული უფრო სრულყოფილად წარმოქმნის და ერთმანეთთან აკავშირებს ნა-

⁵³ პროკლე დიალოგ „პარმენიდეს“ პირველ ჰიპოთეზაში წარმოდგენილ ნეგაციებს პირველმიზეზიდან მეორეულთა პროოდოსს უკავშირებს. წმინდა ერთთან მიმართებით გამოყენებული აპოფატიკა მიზეზობრივ შობად განიმარტება. შესაბამისად, „პარმენიდეს“ პირველი ჰიპოთეზის ნეგაციებით დატვირთული მსჯელობა პროკლესთვის არა მხოლოდ თავისთავადობაში ერთის რადიკალურ ტრანსცენდენტობასა და გამოუთქმელობას, არამედ მიზეზობრივ მოქმედებასა და შედეგთა წარმოსახვასაც ასახავს (*Procl. in Prm.* VI, 1074, 22–1077, 18). სწორედ ამიტომ შეუსატყვისებს იგი თავის ტრიადულ სქემებში სახელ „ერთსა“ და აპოფატიკის მეთოდს *πρόδοξ-სა* და *ἕπερ-ს*. „პარმენიდეს“ პირველი ჰიპოთეზის პროკლესული განმარტებისთვის იხ. Cürsgen 2008, 238–285. როგორც ჩანს, დიალოგის პროკლესულ ინტერპრეტაციას ნიადაგი სირიანოსმა შეუშადა. „პარმენიდეს“ პირველი ჰიპოთეზის ერთის სირიანოსისეულ გააზრებასთან დაკავშირებით იხ. Wear 2011, 58–84.

⁵⁴ პროკლეს მიხედვით, „პარმენიდეს“ პირველი ჰიპოთეზის ერთს პლატონი „სახელმწიფოში“ ეპისტროფეს კონტექსტში განიხილავს, „სიკეთედ“ მოიხსენიებს და მასზე ანალოგიის მეშვეობით მიუთითებს (*Pl. R.* 506 d8–509 c4).

შობებს.⁵⁵ ამ ლოგიკით ყველაფრის პირველმიზეზი უნდა იყოს აბსოლუტურად მარტივი, უზიარებელი ერთი,⁵⁶ რომელიც მიზეზოვანთა ყოველ თვისებას გამორიცხავს⁵⁷. მეორე მხრივ, წმინდა ერთი მხოლოდ ტრანსცენდენტური რომ ყოფილიყო, წარმოებული ერთიანობის მოპოვებას ვერ შეძლებდა. ამიტომ, აუცილებელია, ყველაფერი არა მარტო გამოდიოდეს მისგან, არამედ მსგავსების გზით უბრუნდებოდეს კიდევ მას.⁵⁸ ყველაფრის მიზეზი ისაა, რასაც ყველაფერი ესწრაფვის.⁵⁹ ყველაფერი სწორედ წმინდა ერთისკენ სწრაფვის წყალობით ინარჩუნებს ყოფიერებას.⁶⁰ შესაბამისად, ის არის მიზანთა მიზანი⁶¹. ერთი, როგორც ეპისტროფეს მამოძრავებელი მიზანი (τέλος) წარმოებულითათვის ყველაზე იმანენტურია, არცერთ მათგანს არ ტოვებს მარტო და ყველაგან (πανταχού) იმყოფება.⁶² ვინაიდან ერთი შემდგომებს საკუთარ თვითებას აზიარებს,⁶³ დამსგავსების საშუალებას აძლევს და უშურველად⁶⁴ უძღვნის უმაღლეს სიკეთეს –

⁵⁵ Procl. *Theol. Plat.* II 10, 62, 8-9: τὰ παντελῶς ἐξήρημένα τῶν οἰκείων ἀποτελεσμάτων τελεώτερον ἀπογεννᾷ καὶ συνέχει τὰ ἑαυτῶν γεννήματα.

⁵⁶ Procl. *Inst.* prop. 23.

⁵⁷ Procl. *Theol. Plat.* II 10, 62, 17-19: Εἰ τοῖσιν καθ’ ἐκάστην τῶν ὄντων πρόδοον ἀποφασκεται τῶν αἰτίων τὰ ἀπ’ αὐτῶν, ἀνάγκη δῆπου τοῦ τῶν πάντων αἰτίου πάντα ὁμοίως ἀφαιρεῖν. შდრ. Procl. *in Prm.* VI, 1075, 24-35.

⁵⁸ Procl. *Inst.* prop. 35.

⁵⁹ Procl. *in R.* I, 276, 13-14: οὗ δὲ πάντα ἐφίεται, τοῦτο πάντων αἴτιον.

⁶⁰ ერთი, როგორც სიკეთე, არის πάντων ὑποστατικόν (Procl. *Inst.* prop. 25).

⁶¹ Procl. *Theol. Plat.* II 8, 55, 14: ἀπάντων τελῶν τέλος.

⁶² Procl. *Inst.* prop. 98: Πᾶν αἴτιον χωριστὸν πανταχοῦ ἐστὶν ἅμα καὶ οὐδαμῶς.

⁶³ Procl. *Inst.* prop. 97: τῆς ἑαυτοῦ μεταδίδωσιν ἰδιότητος.

⁶⁴ უშურველი სიკეთის პრინციპი პლატონურია. შდრ. Pl. *Ti.* 29 e1-3 დემიურგთან დაკავშირებით: ἀγαθὸς ἦν, ἀγαθὸν δὲ οὐδείς περὶ οὐδενὸς οὐδέποτε ἐγγίγνεται φθόνος, τοῦτου δ’ ἐκτὸς ὧν πάντα ὅτι μάλιστα ἐβουλήθη γενέσθαι παραπλήσια ἑαυτῷ.

ერთიანობას⁶⁵, იგი თვითკეთილობაცაა.⁶⁶ ამდენად, თვითერთი, როგორც მამობრივი მიზეზი (*πατρικὸν αἴτιον*), ყველაფრისგან სრულიად განყენებულია, როგორც მიზნობრივი მიზეზი (*τελικὸν αἴτιον*) კი, ყველას მიერ საყოველთაოდ ზიარებულ (*πανταχοῦ καὶ ὑπὸ πάντων μετεχόμενον*) სიკეთეს წარმოადგენს.

ზემოთ განხილული ტრიადების ბოლო წევრების მეშვეობით (*πρόδος-ἐπιστροφή*, *ἄφεσις-ἔφεσις*, *ἔν-ἀγαθόν*) ერთის „გარეთ“ მიმდინარე პროცესები გადმოიცემა. მათი სახით მხედველობაში გვაქვს ის, რაც ერთის შემდგომია.⁶⁷ პროკლეს მიხედვით, ისინი „პირველის“ *ex effectibus*⁶⁸, ანუ წარმოებულთა გადასახედიდან, ჰერეტის ნიმუშს წარმოადგენენ. სწორედ მეორეულთა ლოგიკის თანახმად, უბრუნდება და ემსგავსება ყველაფერი სიმრავლის არანაირად არშემცველ ერთს. თავისთავადობაში წმინდა ერთი უკვე ვეღარ დაუშვებს ყოველთვის ერთმანეთთან კავშირში მდგომი საპირისპირო კატეგორიების ორმაგ დიალექტიკას. იგი ყველანაირი ანტითეზისგან განყენებულია, ყოველგვარ კავშირს ზესიმარტივით აღემატება და ყოველი დიადისგან განწმენდი-

⁶⁵ Procl. *Inst.* 13: Πᾶν ἀγαθὸν ἐνωτικὸν ἐστὶ τῶν μετεχόντων αὐτοῦ, καὶ πᾶσα ἔνωσις ἀγαθόν, καὶ τὰγαθὸν τῶ ἐνὶ ταῦτόν.

⁶⁶ შდრ. არისტოტელეს მიერ ჩამოყალიბებული ფორმულა, რომელიც ფუნდამენტური აღმოჩნდა ნეოპლატონიკოსთათვის: τὰγαθόν, ὃ πάντ' ἐφίεται (Arist. *EN* I 1, 1094 a3). შდრ. ასევე Procl. *in R.* I, 287, 5-7: μόνον ὃν ἕκείνο τὰγαθόν, εἰς ὃ καὶ ὑπόστασις ἀνήρτηται πᾶσα καὶ τελειότης, ὃ ἔνεκα πάντα ἐστίν. ზოგადად, პლატონის „სახელმწიფოს“ სიკეთის იდეისა და „პარმენიდეს“ პირველი ჰიპოთეზის ერთის იგივეობასთან დაკავშირებით იხ. Szlezák 2003, 70f.

⁶⁷ Procl. *Theol. Plat.* II 6, 41, 10: τὰ μὲν γὰρ ὀνόματα κἀντανῆα [sc. ἔν καὶ ἀγαθόν] **πρόδος τὸ μετ' αὐτὸ βλέποντες**.

⁶⁸ პროკლე ამბობს, რომ „ერთისა“ და „სიკეთის“ სახელები „პირველის“ მიერ მეორეულთათვის ბომბებული ძღვენის (δῖσις) საფუძველზეა შემუშავებული (Procl. *Theol. Plat.* II 9, 60, 23-24). ამდენად, თვითერთი მხოლოდ იმის მიხედვით სახელიდება, რაც მის შემდგომია (Procl. *in Prm.* VII, 61k).

ლია⁶⁹. ეპისტემეს⁷⁰ თავისუფლად შეუძლია აღწეროს პროოდოსისა და ეპისტროფეს დინამიური პროცესები, ის, რაც წმინდა ერთის „გარეთ“ ვითარდება და რაც უშუალოდ მეორეულთა განზომილების ჩამოყალიბებას ეხება, მაშინ როდესაც ერთის „შიგნით“ – მონეში – შედწევა და მისი „შიდა სამყაროს“ კვლევა გამოირიცხულია. წმინდა ერთის თავისთავადი ასპექტის, მისი „შინაგანი მდგომობის“ სახით მეტაფიზიკურ მეცნიერებას აქვს საკვლევი ჰორიზონტი⁷¹. ჰორიზონტამდე მას ძალუძს, ყველაფერი შესწავლის ობიექტად აქციოს და გამოთქვას, ჰორიზონტს იქით კი უკვე თვითერთი ჰგეიბს გამოუთქმელობაში. მასთან მიახლოების მოსურნე ეპისტემე კოლაფსს განიცდის⁷². თავისთავადობაში უზენაესი ერთი შემეცნებას რომ ექვემდებარებოდეს, წარმარსებულების მასთან ერთობა გამოთქმადი რომ იყოს, მაშინ ერთი ინკლუზიურად ტრანსფორმირდებოდა, ყველაფრის საკუთრივი მიზეზის ფუნქციას შეიძენდა და, ბუნებრივია, აბსოლუტურ ტრანსცენდენტობასა და გამოუთქმელობას დაკარგავდა, რაც, თავის მხრივ, მისი მიღმური ახალი საწყისის დაშვების შესაძლებლობას შექმნიდა. ამიტომაც ცდილობს პროკლე მაქსიმალურად, მეორეულთა პოზიციიდან თვითერთის მიზეზობრიობის კვლევის პარალელურად, *per se*, მონეს დონეზე ერთის გამოუთქმელობა „ხელშეუხებელი“ დატოვოს. მაშინ, როდესაც პლოტინს შეუძლია უმაღლესი ერთის თავისთავადი ყოფიერების შესახებ ამგვარად გაშალოს მსჯელობა: „ის არაა, ასე

⁶⁹ Procl. *in Prm.* VI, 1076, 29-37: πάσης γὰρ ἐξήρηται τὸ ἐν ἀντιθέσει, πάσης ὑπερήπλῳται σχέσει, πάσης δὲ ἀδιδῶ καθαρῆσει.

⁷⁰ პირველსაწყისთან მიმართებით მეცნიერების შესაძლებლობების თაობაზე იხ. Procl. *in R.* I, 282, 25–285, 31.

⁷¹ Procl. *in R.* I, 283, 25: ἐπιστήμη ὄρος.

⁷² Procl. *in R.* I, 283, 25: οὐδὲ μὲν ἐπιστητόν.

ვთქვათ, ცნობიერების არმქონე, არამედ ყველაფერი მისია, მასშია და მასთანაა; ერთი თავის თავს არჩევს, მასში არის სიცოცხლე და, საერთოდ, ყველაფერი მასშია; მისი თვითგაგება, რომელიც თვითონ ისაა, რალაცნაირი თვითცნობიერებით მარადიულ უძრობასა და გონების აზროვნებისგან განსხვავებულ აზროვნებაში იმყოფება⁷³ – ათენის ნეოპლატონური სკოლის ხელმძღვანელთან უკვე აღარ გვხვდება ერთის „შინაგანი ცხოვრების“⁷⁴ გამოთქმის მცდელობები. პროკლე ეწინააღმდეგება ერთისთვის აზროვნებისა და თვითშემეცნების მიყენებას. მისი თვალთახედვით, არ უნდა ვამტკიცოთ, თითქოს ერთი მხოლოდ ჩვენთვისაა შეუმეცნებელი, საკუთარი თავისთვის კი შემეცნებადია. პროკლეს მთავარი არგუმენტი იმაში მდგომარეობს, რომ, თუ ერთი სრულიად შეუმეცნებელია, მაშინ ვერც იმის გაგებას შევძლებთ, შეიმეცნებს თუ არა ის საკუთარ თავს.⁷⁵ ზუსტად ამდენად, პროკლე თავისი ექსკლუზიური თვითერთის შესახებ თავისთავადობაში თითქმის არაფერს ამბობს, გარდა იმისა, რომ ერთი გამოუთქმელი (ἄρητον), შეუცნობელი (ἄγνωστον), აღუწერელი (ἀπερίγραφον), მიუწვდომელი (ἀκατάληπτον) თუ არამეცნიერულია (ὄκ ἐπιστημονικόν, ὄκ ἐπιστητόν).

მაშასადამე, პროკლეს მეტაფიზიკურ სისტემაში ექსკლუზიურ ერთად გაგებული პირველსაწყისის ნეგატიურ და პოზიტი-

⁷³ მოყვანილი თარგმანი ეკუთვნის წინამდებარე სტატიის ავტორს. შდრ. Plot. V 4 [7], 2, 16–19: ὄκ ἔστιν οἷον ἀναίσθητον, ἀλλ’ ἔστιν αὐτὸν πάντα ἐν αὐτῷ καὶ σὺν αὐτῷ, διακριτικὸν ἑαυτοῦ, ζῶν ἔν αὐτῷ καὶ πάντα ἐν αὐτῷ, καὶ ἡ κατανόησις αὐτοῦ αὐτῷ, οἷον εἰ συναίσθησει ὄκ ἑν ὅσῳ ἐν ὅσῳ αὐτῷ καὶ νοήσει ἑτέρως ἢ κατὰ τὴν νοῦ νόησιν.

⁷⁴ ამ შემთხვევაში ვიყენებთ ჯონ ბასენიჩის გამოთქმას, რომლის შემდეგი სტატიაც – *Plotinus on the Inner Life of the One* – ერთის „შინაგანი ცხოვრების“ პლოტინისეულ აღწერას ეძღვნება. Bussanich 1987, 163–189.

⁷⁵ Procl. in *Prm.* VI, 1108, 20–30.

ურ ასპექტთაგან არცერთი არ ვლინდება შეუზღუდავი, უკიდურესი ფორმით და მეორის გაუქმებას არ იწვევს. თითოეულ მათგანს მოქმედების განსაზღვრული არეალი აქვს გამოყოფილი და სხვისი გათვალისწინების გარეშე არ ფუნქციონირებს. მეორეულთა პოზიციიდან, ანუ *ex effectibus*, ტრიადული სქემების ბოლო წევრების (*πρόοδος-ἐπιστροφή, ἄφεσις-ἔφεσις, ἔν-ἀγάπην*) დონეზე თვითერთი, შეძლებისდაგვარად, მაქსიმალურად „იტვირთება“ პოზიტიური ფუნქციებით, რაც, უმთავრესად, მიზეზობრიობით გამოიხატება, *per se* განხილვისას, ტრიადული სქემების გამოსავალი წევრების (*μοῦνη-ἔνωσις-ἄπρητον*) დონეზე კი მაქსიმალურად „აღდგება“ ექსკლუზიური თვითერთისთვის აუცილებელი ისეთი ნეგატიური მახასიათებლები, როგორებიცაა სრული უმიმართებობა, აბსოლუტური ტრანსცენდენტობა და გამოუთქმელობა. შეიძლება ითქვას, რომ ტრიადული სქემების (*μοῦνη-πρόοδος-ἐπιστροφή, ἔνωσις-ἄφεσις-ἔφεσις, ἄπρητον-ἔν-ἀγάπην*) გამოყენება პროკლეს სწავლებაში „პირველთან“ მიდგომისას გამოუთქმელობისა (*per se*) და მიზეზობრიობის (*ex effectibus*) მყარი კომბინაციის შექმნას უზრუნველყოფს. სწორედ ამ სქემებზე მისადაგების შედეგად მოდიან ექსკლუზიური თვითერთის ნეგატიური და პოზიტიური ასპექტები ერთმანეთთან მყარ კომბინაციაში, ისე რომ ექსკლუზიური თვითერთის რადიკალური ტრანსცენდენტობა და გამოუთქმელობა ყოველთვის მიზეზობრიობასთან კავშირითაა გაწონასწორებული, მიზეზობრიობა კი, თავის მხრივ, გამოუთქმელადაა დასახული.

პროკლე ექსკლუზიურად გააზრებულ თვითერთს გამოუთქმელ მიზეზად წარმოაჩენს. აქამდე პროკლეს თვითერთის ექსკლუზიური ერთობა და გამოუთქმელი მიზეზობრიობა, ასე ვთქვათ, თეორიული კონსტრუქციის სახით იყო განხილული.

თუმცა, საკითხავია, პრაქტიკულად, რა „ეხმარება“ პროკლეს უზენაესი ერთის წმინდა ერთობისა და გამოუთქმელი მიზეზობრიობის განხორციელებაში. მისი მითითების თანახმად, არსებულები უშუალოდ თვითერთიდან რომ იწარმოებოდნენ, ერთის თვითების წმინდა სახით აღმოჩენა ვერანაირად მოხერხდებოდა.⁷⁶ მაშასადამე, ერთის თვითების წმინდა სახით შესანარჩუნებლად აუცილებელია, ერთს უშუალო პასუხისმგებლობა არ ეკისრებოდეს არსებულთა წარმოშობაზე. აქვე შევხვით ექსკლუზიური ერთის არსებულთა უშუალო მიზეზად დაშვებიდან გამომდინარე შედეგებს: 1. ექსკლუზიური ერთი, შეუძლებელია, არსებულებთან საკუთრივი მნიშვნელობით ჩადგეს მიზეზ-შედეგობრივ მიმართებაში. შესაბამისად, ის ვერ იქნება არსებულთა ნამდვილი, საკუთრივი მიზეზი. თუ არსებულებსა და წმინდა ერთს შორის არანაირი გარდამავალი საფეხური არაა დაშვებული, მაშინ გამოვა, რომ არსებულთა სფეროს საკუთრივი მიზეზი არ ჰყავს. ამიტომ, ექსკლუზიური ერთის წმინდა თვითება უნდა დაითმოს არსებულთა საკუთრივი მიზეზის მოძიების ხარჯზე. ასეთ შემთხვევაში თავად ერთი გახდება ნამდვილი მიზეზი, თავის თავში შეითავსებს ყველაფერს და სხვასთან მიმართებებში ჩაებმება; 2. ექსკლუზიური ერთი სიმრავლეს ყველანაირად გამორიცხავს და, ამიტომ, სრულიად გამოუთქმელია. შესაბამისად, ის ერთიც კი არაა. თავისთავადობაში ის რომ ჭეშმარიტი ერთი იყოს, მაშინ შემეცნებას დაექვემდებარებოდა და სიმრავლისგან სრულ განყენებულობას დაკარგავდა. პროკლეს სიტყვებით, „პირველი“ ჭეშმარიტად ერთი არაა. ის ერთზე

⁷⁶ Procl. *Theol. Plat.* III 8, 29, 9-11: καὶ γὰρ αὐτὸ καὶ εἰ τὰ ὄντα μετὰ τὸ ἔν ἁμέσως παράγοιμεν, οὐδαμῶς τὴν τοῦ ἐνὸς ἰδιότητα καθαρῶς εὐρήσομεν.

უკეთესია.⁷⁷ ექსკლუზიურ ერთსა და არსებობას შორის გარდამავალი საფეხურის დაუშვებლობის შემთხვევაში გამოდის, რომ არ არსებობს ისეთი ზეარსებული ჭეშმარიტი ერთი, რომელიც თავისთავადობაშიც ერთად გამოვლინდებოდა, სრულიად გამოუთქმელი აღარ იქნებოდა და არსებულ ერთს საკუთრივ მიზნად დაედებოდა. ამიტომ, ექსკლუზიური ერთი უნდა იქცეს ჭეშმარიტ ერთად და თავისი წმინდა თვითება დაკარგოს. ასეთ შემთხვევაში, ცხადია, ის გამოთქმას დაექვემდებარება, სიმრავლესთან დაპირისპირებაში აღმოჩნდება და აბსოლუტურად ტრანსცენდენტური აღარ იქნება; 3. ექსკლუზიური ერთი ყოველნაირი დამბადებელი ძალისა და პროოდოსისგან სრულიად განყენებულია. პროოდოსი და შობა საკუთრივი მნიშვნელობით ყოველთვის გამრავლებას უკავშირდება. წმინდა ერთი ნამდვილად რომ შობდეს არსებულებს, მაშინ მას მრავლობითობის შეთავსება მოუწევდა. ერთის აბსოლუტური სიმარტივის დასაცავად აუცილებელია, ერთიდან პროოდოსი საკუთრივი მნიშვნელობით არ აღიქმებოდეს. ამგვარი პროოდოსი სრულიად შეუმცნებელია და არანაირ ახსნას არ ექვემდებარება. თუ წმინდა ერთსა და არსებულთა სფეროს შორის გარდამავალი საფეხური არაა დაშვებული, მაშინ გამოვა, რომ არ არსებობს ისეთი ჭეშმარიტი პროოდოსი და შობა, რომლებზეც საკუთრივი მნიშვნელობით დაიყვანებოდა არსებულთა სფეროში მიმდინარე შობითი პროცესები. ამიტომ, თავად ექსკლუზიური ერთს უნდა დაუკავშირდეს საკუთრივი პროოდოსი. ასეთ შემთხვევაში, ცხადია, ის წმინდა თვითებას დაკარგავს და ყოველნაირი გამრავლების ნამდვილ წყაროდ გარდაიქმნება.

⁷⁷ Procl. *Theol. Plat.* III 8, 31, 15: οὔτε τὸ πρῶτον ὡς ἀληθὲς ἔστιν ἔν, κρείττον γὰρ ἔστιν ... καὶ τοῦ ἐνός.

პროკლემ, რა თქმა უნდა, შესანიშნავად იცის ეს ყველაფერი და ექსკლუზიური ერთის ერთზე უკეთესად გამოცხადების შემდეგ სვამს კითხვას: „*მაშ, სადაა უსაკუთრივესი და ყველანაირი თვალსაზრისით ერთი?*“⁷⁸. ნეოპლატონიკოსი თავის კითხვას თვითონვე უბრუნებს პასუხს: არის რაღაც ერთი, რომელიც არსებულზე წინარეა, არსებობის ჰიპოსტასირებას ახდენს და, რაც მთავარია, არსებულის უშუალო მიზეზია,⁷⁹ მაშინ როდესაც ამ ერთის წინარე (τὸ πρὸ αὐτῶν) მიზეზობრიობის მიღმური (ἐπέκεινα αἰτίας), სრულიად უმიმართებო (ἄσχετον), უზიარებელი და ყველაფრისგან განყენებულია. უსაკუთრივესი ერთი არის საზღვარი. სრულიად უმიმართებო წმინდა ერთისგან განსხვავებით, ის თავისუფლად იღებს არსებობის წარმოების პასუხისმგებლობას, ყველანაირი გაგებით ერთად ვლინდება, საკუთრივი მნიშვნელობით პროოდოსსაც ადასრულებს და გაშლა-გაფართოებასთან დაპირისპირებული სტაბილური მდგომობის „გარანტიცა“.

თუ საზღვარი, ანუ უსაკუთრივესი ერთი, არსებულის უშუალო მიზეზი და მაჰიპოსტასირებელია, მაშინ მას არსებულის მშობელი ძალაც (δύναμις ... γεννητικὴ τοῦ ὄντος) უნდა გააჩნდეს. ერთი-საზღვარი თავისთავად პროდუქტიული არაა. მისი ფუნქცია არსებულთა სტაბილური თვისობრიობის (μόνιμος ἰδιότης) უზრუნველყოფაა. იგი იწვევს საგანთა განცალკევებულ მყოფობას (σπαρξίς). ის არის შედეგის მიზეზში მდგომობის (μόνη) საფუძველი. არსებობა სწორედ ერთ-საზღვარშია დამყარებული, მისი წყალობით ფლობს ფარულ ერთიანობას (κρυφὸς ἕνωσις) და მისგან გამოდის. თუმცა, პროოდოსი უკვე დიფერენცირების

⁷⁸ Procl. *Theol. Plat.* III 8, 31, 14: πὸν τοῖνυν κυριώτατα πάντως ἓν;

⁷⁹ Procl. *Theol. Plat.* III 8, 31, 16: αἴτιον ἐστὶ τοῦ ὄντος πρῶτως.

პროცესია, მაშინ როდესაც საზღვარი მხოლოდ იდენტურობის პრინციპს წარმოადგენს. პროოდოსისთვის არ კმარა საზღვარი. შესაბამისად, გამოსვლის პროცესის ახსნა საჭიროებს ახალ პრინციპს, გენერაციულ ძალას, რომელიც საზღვართან ერთად უნივერსუმის კონსტრუირებისთვის იღვაწებს.⁸⁰ ეს უკვე უსაზღვრობის ამოცანაა. იგი $\gamma\epsilon\nu\eta\tau\iota\kappa\eta$ $\delta\upsilon\nu\alpha\mu\iota\varsigma$ -ად (მშობელი ძალა) განიმარტება და არსებულ საგნებს პროოდუქტიულებად აქცევს. ყოველი მაწარმოებელი საკუთარი ძალით აწარმოებს. მაწარმოებელსა და წარმოებულთა შორის შუამავალი ძალა კი პროკლესთან ჰიპოსტასირებულია.⁸¹ მაწარმოებელი საზღვრისთვის ძალა პროოდოსსა და ერთგვარ „გაფართოებას“ ($\sigma\iota\nu$ $\acute{\epsilon}\kappa\tau\acute{\epsilon}\nu\epsilon\iota\alpha\nu$) ნიშნავს, წარმოებული არსებობისთვის კი იგი წინმსწრები მშობელი მიზეზია ($\gamma\epsilon\nu\eta\tau\iota\kappa\eta\upsilon$ $\alpha\iota\tau\iota\alpha$ $\pi\rho\omicron\tau\epsilon\tau\alpha\gamma\mu\acute{\epsilon}\nu\eta\upsilon$).⁸² ამდენად, საკუთრივ მიზეზობრივი ერთი უსაზღვრობასთან კოლაბორაციის გარეშე არსებულს ვერ წარმოშობს. იგი მდგომობასა და დასაზღვრობლობაშია „ჩაკეტილი“, მაშინ როდესაც წარმოქმნისთვის აუცილებელი გენერაციული ძალა და განვრცობისკენ მსწრაფი პროოდოსია.

საზღვრისა და უსაზღვრობის საწყისთა დაშვებით პროკლე გამოსვლის პროცესში ერთიანობისა და სიმრავლის კოლაბორაციას ასაბუთებს. პროოდოსი პროკლეს მეტაფიზიკურ სისტემაში თანმიმდევრულად ვითარდება წყვეტებისა და მოულოდნელი გამრავლებების გარეშე. სწორედ ამიტომ ეწინააღმდეგება

⁸⁰ Van Riel 2017, 82-83.

⁸¹ პროკლესგან განსხვავებით, პლოტინთან თავად უზენაესი ერთი ასრულებს უსაზღვრობის ფუნქციებს. ამიტომაც მოიაზრება იგი ყველაფრის პოტენციად ($\delta\upsilon\nu\alpha\mu\iota\varsigma$ $\pi\acute{\alpha}\nu\tau\omega\nu$; Plot. III 8, 10, 1; V 1, 7, 9-10; V 3, 15, 32-33; V 4, 1, 36; V 4, 2, 38 და ა.შ.), ყველაფრის მშობლად ($\gamma\epsilon\nu\eta\tau\iota\kappa\eta$ $\tau\acute{\omega}\nu$ $\pi\acute{\alpha}\nu\tau\omega\nu$; Plot. VI 9, 3, 40-41) და ძალით უსაზღვროდ (Plot. II 4, 15, 19-20; V 5, 10, 18ff.; VI 9, 6, 10ff.).

⁸² ფართოდ იხ. Procl. *Theol. Plat.* III 8.

იგი წმინდა ერთიდან არსებულის უშუალო წარმოშობას. გამოუთქმელი მიზეზიდან უშუალოდ რომ გამოდიოდეს მრავლობითი არსებობა, მაშინ მას იმავე „დათმობებზე“ მოუწევდა წასვლა, რაზეც უსაკუთრივესი და ნამდვილად მიზეზობრივი ერთი-საზღვარი მიდის უსაზღვრობასთან ასოცირებული პროოდოსის პროცესში.

დასასრულს, ერთის სპეციფიკის წმინდა სახით აღმოჩენა პროკლესთვის უზენაეს ერთსა და არსებობის სფეროს შორის საზღვარ-უსაზღვრობის დიადის დაშვებამ გახადა შესაძლებელი. ცხადია, წმინდა ერთის გამოუთქმელ მიზეზად დასახვის „იდეაც“ ვერ განხორციელდებოდა, ამისთვის პრაქტიკულად „დასაყრდენი“ რომ არ არსებულებოდა შუამავალი ჰიპოსტასების სახით. როგორც პროკლე მიუთითებს, შეუძლებელ და უზიარებელ მიზეზს საზღვარი და უსაზღვრობა ავლენს.⁸³

ბიბლიოგრაფია

ტექსტები:

იოანე პეტრიწი. 1937. შრომები, ტ. II. *განმარტება პროკლესთვის დიადოხოსისა და პლატონურისა ფილოსოფიისთვის*. ტექსტი გამოსცეს და გამოკვლევა დაურთეს შალვა ნუცუბიძემ და სიმონ ყაუხჩიშვილმა. თბილისი: თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა.

იოანე პეტრიწი. 1940. შრომები, ტ. I. *პროკლე დიადოხოსისა პლატონურისა ფილოსოფოსისა კავშირნი*. ქართული ტექსტი გამოსცა და ლექსიკონი დაურთო სიმონ ყაუხჩიშვილმა; შესავა-

⁸³ Procl. *Theol. Plat.* III 8, 32, 14-15: τὸ δὲ πέρασ καὶ ἄπειρον ἐκφαίνει τὴν ἄγνωστον ἐκείνην καὶ ἀμέθεκτον αἰτία.

ლი სტატია – მოსე გოგობერიძისა. თბილისი: თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა.

Damascius. 1889. *Dubitationes et Solutiones de primis principiis, in Platonis Parmenidem*, vol. 1-2. ed. C. Ruelle. Paris.

Iamblichus Chalcidensis. 1977. *In Platonis Dialogos commentariorum fragmenta*. edited with translation and commentary by John M. Dillon. Leiden: E. J. Brill.

Platon. 1990. *Werke in acht Bänden*. Griechisch and Deutsch. Herausgegeben von Gunther Eigler. Bearbeitet von Dietrich Kurz. Griechischer Text von Léon Robin, Auguste Diès and Joseph Souilhé. Deutsche Übersetzung von Friedrich Schleiermacher und Dietrich Kurz. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft.

Plotin. 1956–1971. *Schriften*. Übersetzt von R. Harder. Neubearbeitung mit griechischem Lesetext und Anmerkungen, fortgeführt von R. Beutler und W. Theiler, 6 Bände. Hamburg: Felix Meiner Verlag.

Proclus. 1864. *In Platonis Parmenidem commentaria*. ed. V. Cousin. Paris.

Proclus. 1899–1901. *in Platonis rem publicam commentarii*, vol. 1-2. ed. W. Kroll. Leipzig: Teubner.

Proclus. 1903–1906. *in Platonis Timaeum commentarii*, 3 vols. ed. E. Diehl. Leipzig: Teubner.

Proclus. 1953. *In Parmenidem VII, Parmenides usque ad finem primae hypothesis nec non Procli commentarium in Parmenidem*, pars ultima adhuc inedita, interprete Guillelmo de Moerbeka, ed. R. Klíbanký et L. Labowsky. London: Corpus Platonicum Medii Aevi, Plato III.

Proclus. 1963. *The Elements of Theology*. A revised Text with Translation, Introduction and Commentary, edited by Eric R. Dodds. Oxford: Clarendon Press.

Proclus. 1968–1997. *Théologie Platonicienne*, vol. 1–6. Texte établi et traduit par H. D. Saffrey et L. G. Westerink. Paris: Budé.

თარგმანები:

ნეოპლატონური ფილოსოფია: პროტინი და იამბლიქოსი. 2009. თარგმანი და განმარტებები ლელა ალექსიძის. თბილისი: ლოგოსი.

Proklos. 2004. *Grundkurs über Einheit. Grundzüge der neuplatonischen Welt*. Griechischer Text der Stoicheiōsis theologiké nach Dodds (ohne kritischen Apparat) und deutsche Übersetzung, Hrsg. Erwin Sonderegger. Sankt Augustin: Academia Verl.

Proclus. 1987. *Proclus' Commentary on Plato's Parmenides*. Translated by Glenn R. Morrow and John M. Dillon with Introduction and Notes by John M. Dillon. Oxford: Princeton University Press.

Прокл. 2006. *Комментарий к Пармениду Платона*. Переводчик Леонид Лукомский. Санкт-Петербург: Миръ.

Прокл. 2001. *Платоновская теология*. Пер. с древнегреч., сост., статья, примечания, указатели, словарь Л. Ю. Лукомского. Санкт-Петербург: РХГИ, Летний сад.

გამოკვლევები:

Beierwaltes, Werner. 1965. *Proklos: Grundzüge seiner Metaphysik*. Frankfurt am Main: Vittorio Klostermann.

Beierwaltes, Werner. 1985. *Denken des Einen. Studien zur neoplatonischen Philosophie und ihrer Wirkungsgeschichte*. Frankfurt am Main: Vittorio Klostermann.

Beierwaltes, Werner. 2007. *Procliana. Spätantikes Denken und seine Spuren*. Frankfurt am Main: Vittorio Klostermann.

Bussanich, John. 1987. "Plotinus on the Inner Life of the One." *Ancient Philosophy* 7: 163–189.

Bussanich, John. 1996. "Plotinus Metaphysics of the One." In *The Cambridge Companion to Plotinus*, edited by Lloyd P. Gerson, 38–65. Cambridge: Cambridge University Press.

Chlup, Radek. 2012. *Proclus: An Introduction*. Cambridge-New York: Cambridge University Press.

Cürsgen, Dirk. 2007. *Henologie und Ontologie. Die methaphysische Prinzipienlehre des späten Neuplatonismus*. Würzburg: Königshausen & Neumann.

D' Ancona Costa, Christina. 1996. "Plotinus and later Platonic philosophers on the causality of the First Principle." In *The Cambridge Companion to Plotinus*, edited by Lloyd P. Gerson, 356–385. Cambridge: Cambridge University Press.

Dillon, John. 2010. "Iamblichus of Chalcis and his school." In *The Cambridge History of Later Greek and Early Medieval Philosophy*, Vol. I, edited by Lloyd Gerson, 358–374. Cambridge: Cambridge University Press.

Dodds, Eric Robertson. 1928. "The Parmenides of Plato and the Origin of the Neoplatonic 'One'." *The Classical Quarterly* 22, No. 3/4: 129–142.

Halfwassen, Jens. 2006². *Der Aufstieg zum Einen: Untersuchungen zu Platon und Plotin*. Leipzig: K. G. Saur München.

Martijn, Marije and Lloyd Phillip Gerson. 2017. "Proclus' System." In *All from One: A Guide To Proclus*, edited by Pieter d' Hoine and Marije Martijn, 45–73. Oxford: Oxford University Press.

Schäfer, Christian. 2006. “Monè, proodos und epistrophè in der Philosophie des Proklos und des Areopagiten Dionysius.” In *Proklos. Methode, Seelenlehre, Metaphysik*, edited by Matthias Perkams and Rosa Maria Piccione, 340–362. Leiden: Brill.

Szlezák, Thomas Alexander. 2003. *Die Idee des Guten in Platons Politeia. Beobachtungen zu den mittleren Büchern*. Sankt Augustin: Academia.

Trouillard, Jean. 1972. *L'Un et l'Âme selon Proclus*. Paris: les Belles lettres.

Turner, John D. and Kevin Corrigan, eds. 2010. *Plato's Parmenides and Its Heritage. History and Interpretation from the Old Academy to Later Platonism and Gnosticism*, Volume 1. Atlanta: Society of Biblical Literature.

Turner, John D. and Kevin Corrigan, eds. 2010. *Plato's Parmenides and Its Heritage. Reception in Patristic, Gnostic and Christian Neoplatonic Texts*, Volume 2. Atlanta: Society of Biblical Literature.

Van Riel, Gerd. 2010. “Damascius.” In *The Cambridge History of Later Greek and Early Medieval Philosophy*, Vol. II, edited by Lloyd Gerson, 667–696. Cambridge: Cambridge University Press.

Van Riel, Gerd. 2017. “The One, the Henads and the Principles.” In *All from One: A Guide to Proclus*, edited by Pieter d' Hoine and Marije Martijn, 73–97. Oxford: Oxford University Press.

Wear, Sarah Klitenic. 2011. “The One in Syrianus' Teachings on the Parmenides: Syrianus on Parm., 137d and 139a.” *The International Journal of the Platonic Tradition* 5/1: 58–84.

Wyller, Egil Anders. 2007. *Platons Parmenides: In seinem Zusammenhang mit Symposion und Politeia. Interpretationen zur Platonischen Henologie*. Würzburg: Königshausen und Neumann.

ლექსიკონები:

მელიქიშვილი, დამანა, რედ. 2010. *ძველქართულ-ძველბერძნული ფილოსოფიურ-თეოლოგიური ტერმინოლოგიის დოკუმენტირებული ლექსიკონი*, წიგნი 1-2. თბილისი: ბაკურ სულაკაურის გამომცემლობა.

Ana Kiria

Ivane Javakhishvili Tbilisi State University, Georgia

Concerning the Proclean Understanding of the One itself

Key words: Proclus; the One itself; exclusive One; ineffable cause; triadic scheme.

The One is conceived by Proclus as completely excluding any kind of multiplicity. Thereby, it reveals itself as the exclusive, pure One. Such a type of One remains totally transcendent and ineffable in its own nature. Hence, it cannot be a cause and producer of everything properly. This does not deter Proclus from describing the causative activity of the One. From the position of lower realities, the One is regarded by him as a cause. On the other hand, in itself the supreme One transcends all discourse and all knowledge. Hence, Proclus does not attempt to clarify its selfhood. In the end, the One as a cause and the One as absolutely transcendent and ineffable are brought into combination with one another. Unlike Iamblichus and Damascius, Proclus prefers to combine ineffability and causality within one single principle – the exclusive One. He articulates systematically the One's ineffable causality (ἄρρητος αἰτία). Based on the following triadic schemes – μὴ-πρόοδος-ἐπιστροφή, ἔνωσις-ἕφεσις-ἔφεσις, ἄρρητον-ἔν-ἄγαθόν – Proclus provides a firm combination of the ineffability and causality. Furthermore, the One's pure unity and ineffable causality are practically actualized with the help of the One-Limit and the Unlimited.